

Ese in tóta
Sambat'a.
Pretulu abon.
in Sibiu pe anu
3 fl. 40 cr., pe
1/2 anu 1 fl.
70 cr.

AMICULU SCÓLEI.

Pentru tóte
provinc. austr.
pe anu 4, pe 1/2
a. 2 fl., pentru
princ. romane
pe anu 38, pe
1/2 a. 19 piast.

Acum'a, candu avemu d'a conlucrá cu totii la regularea avantagiósa a instructiunei si la noi, cugetamu a nu fi de prisosu se comunicamu cu barbatii nostri de scóla unele modele de legi si instructiuni ce existe in asta privintia in alte state, cá asia in dieta séu ori unde ni se va dá ocaziune, cu atata mai usioru se ni le putemu formá si p'ale nóstre. Pentru astadata impartesímu cititoriloru „instructiunile“ de mai josu, publicate in a. tr. in „Instructiunea publica“ a D. A. T. Laurianu, de unulu dintre cei mai de frunte barbati ai nostri. Acelesi privescu, firese, numai scólele fratiloru de dincolo, si sunt compuse amesuratu referintieloru de acolo; dara sanetós'a judecata a cititorulu va scéi aflá, ca ce si cu cari modificatiuni ar fi aplicabilu si la noi. — Scopulu de capetenia ne este, se damu materialu barbatiloru nostri la compunerea de proiecte de legi si instructiuni scolastice. Ar fi tare cu scopu, candu barbatii cei chiamati s'ar ocupá inadinsu cu compunerea astorfeliu de proiecte si candu acele ni le-ar tramite spre publicare, cá astufeliu se se dea ocaziune la mai multi a medítá si a-si comunicá opiniuinile lor, cá in fine se putemu ajunge la unu ce, catu mai perfectu.

Instructiuni pentru inspectorii generali, inspectorii de judetie, subinspectorii de plasi si plaiuri si pentru invetiatorii comunali (in Romani'a).

TITULULU I.

Instructiuni pentru Inspectorii generali ai instituteloru instructiunei primarie.

CAPU I.

Dispositiuni fundamentale.

Art. 1. Cea mai de frunte datoria a inspectoriloru generali e de a-si formá o idéa drépta de misiunea

loru si de a avé consciintia clara si luminósa despre dens'a. — Spre acestu scopu voru avé pururea inaintea ochiloru, ca instructiunea primaria e fundamentulu culturai fiacarei natiuni, si ca dela directiunea ce iá acésta instructiune depinde nu numai starea morale si sociale a natiuniloru, ci in generalu, destinulu lor; prin urmare din acestu punctu de vedere au inspectorii generali a intielege si a apretiuí pe de o parte importantia si gravitatea misiunei lor, pe de alt'a responsabilitatea ce cade asupra-le inaintea natiunei.

Art. 2. A dóu'a datoria principale a inspectoriloru generali e de a cunósce estensiunea activitatei lor. — Tóte institutetele instructiunei primarie, publice si private, de baiati si de fete, prin orasie si prin sate, sunt supuse inspectiunei lor. Afara de aceste si alte institutete de instructiune cu a caroru revisiune voru fi insarcinati prin ordine speciale.

Art. 3. A trei'a datoria, nu mai pucínu esentiale, a inspectoriloru generali e de a-si cunósce sfer'a atributiuniloru lor. — Ei nu sunt numai simpli visitatori ai instituteloru supuse inspectiunei lor, ci tot-deodata si instructori, luminatori, consiliari, indreptatori si conducatori in privintia persóneloru insarcinate cu instructiunea ori cu priveghiarea ei. — Asemenea si observatiunile lor nu se voru margini numai la invetiatur'a de carte si in institutetele de fete la invetiatur'a de carte si de lucru, si la cartile didactice ce se d'au in man'a tinerimei, ci si la metodulu invetiaturei, la ordinea si disciplin'a ce se tiene in scóla si in internate, la aplicarea midilóceloru disciplinarie, la curati'a in localele instituteloru de instructiune, precumu si la curati'a scolariloru si scolaritieloru, a eleviloru si a eleveloru; la modulu intretinerii eleviloru si eleveloru in internate, — si daca aceste institutete nu sunt numai midilóce de speculatiune in man'a conducatoriloru lor: la starea materiale a localeloru in care se tienu institutetele instructiunei, atatu din punctulu de vedere alu comoditatei, catu din alu sanetatei: capacitatea si diligintia institutoriloru si institutriceloru, la modulu implinirii obligatiuniloru lor, la moralitatea si purtarea

loru in scóla, in internate si afara in societate, la relatiunile lor cu autoritatile publice si cu ceilalti concetiani si la reputatiunea de care se bucura; la modulu cumu se interesédia de scóla si cumu implinescu datoriele lor autoritatile insarcinate cu priveghierea institutelor instructiunei: cu unu cuventu la totu ce póte avé vre-o influintia asupra progresului inventatorilor, asupra prosperarei institutelor si asupra desvoltarei intelectuale si morale a tinerimei.

Art. 4. Ori unde se voru presentá inspectorii generali in exercitiulu functiunei lor, in institutetele de instructiune, séu inaintea autoritatilor, cu gravitatea si seriositatea corespundietória misiunei lor, ei voru uní modesti'a, blandéti'a si bunacuvinti'a ce caracteriséza pe omulu cultu si pe barbatulu de scóla.

Dispositiuni specialí.

CAPU II.

Numerulu revisiuniloru si cealalta activitate a inspectoriloru generali.

Art. 5. Inspectorii generali de judetie voru visitá tóte institutetele de instructiunea primaria din capitalele judetieloru si din orasiile secundarie, atatu cele publice, catu si cele private, de baiati si fete, de dóue ori pe fiacare anu. Un'a din aceste revisiuni se va face in semestrulu I., cealalta in semestrulu II.

Art. 6. Cu ocaziunea revisiuniloru, inspectorii generali voru visitá si scólele comuneloru satesci, cari se voru aflá in drumulu lor, intielegendu-se aici si scólele comunale din Judetiulu Ilfov, spre a se convinge despre starea lor si despre modulu in care subinspectorii de plasi si de plaiuri implinescu datorintiele lor.

Art. 7. Revisiunea semestrului I. se va terminá pana la midiloculu lunei Decémbre, cá de Serbatorile Nascerei rezultatulu revisiunei sa se afle in cancelari'a eforiei; revisiunea semestrului II. se va terminá cu finutul lui Maiu, astufelu, cá amendoi inspectorii generali de judetie se se afla celu-multu pana la 5. Iuniu in capital'a tieriei spre a compilá si a ordiná impreuna cu inspectorii generale din Bucuresci datele statistice ce voru fi adunatu, precumu si celalaltu materialu necesariu pentru relatiunea generale, ce e a se dá la finitulu anului scolasticu despre starea instructiunei publice peste totu.

Art. 8. Inspectoriiu generale alu institutelor instructiunei primarie din Bucuresci, va visitá fiacare din aceste institute celu puéinu de 6 ori pe anu.

Art. 9. Afara de revisiunile ordinare, inspectorii

generali voru fi datori a face si alte cercetari, cu cari voru fi insarcinati de catra eforia in casuri speciale pre la scólele din orasie ori pe la scólele comuneloru satesci.

Art. 10. Dupa fiacare revisiune inspectorii generali voru dá o relatiune esacta despre starea institutelor visitate, despre defectele ce voru fi observatu, despre dispositiunile ce ar fi a se face, si despre imbunatatirile ce voru crede ca sunt necesarie.

Art. 11. In totu timpulu, in care inspectorii generali nu se afla in revisiune, ei voru fi obligati a lucrá in cancelari'a instructiunei publice in obiectele ce li se da de catra directoriulu in sfer'a oficiului lor.

(Vá urmá.)

Istori'a pedagogiceí.

I.

Dela introducerea crestinismului pana la reformatiune*).

Crestinismulu revérsa o nóua lumina binefacutóre preste omenime. Convictiunile mai de inainte se schimba; se nascu nóue idee, nóue cugetari; — totu ce a vacilat mai nainte acumu séu se ruinéza cu totul, séu se inaltia pre o base mai solida; — séu piere cá falsu, séu se inaltia cá adevéru necontestatu.

Referintiele individueloru catra olalta se schimba, cunoscinti'a de sine devine totu mai chiara, dar' de prima e numai formale, precumu si valórea si libertatea personalitatei e numai abstracta.

Gradurile, ce departau pre omu de omu, ce facéu cá unulu se fia, asiá dicundu, dieu in Olimpu, er'altulu idolu din imperati'a umbreloru; — unulu se fia adorat, ér' altulu despretiatu; unulu consideratu cá adevérata cununa a fapturiloru pamentesci, ér' altulu nu mai multu decatu unu animale creatu fara libertate si ratiune; — catusiele ce au profanatu demnitatea omenésca: — tóte acestea fura ruinate si frante de poterea crestinismului, si omenimea fara distinctiune se vediú adunata pre campulu egalitatei, ea se imbracisiá pentru

*) In Nrii dela inceputulu anului acestui s'a mai publicatu „starea educatiunei in cei d'antei cinci seculi ai crestinismului“; cu tóte aste, pentru continuarea „istoriei pedagogiceí“ ne luaramu aici periodulu dela introducerea crestinismului pana la reformatiune, asiadar o se mai trecemu odata si preste acei 5 seculi d'anteiu, nu insa pentru cá se mai repetamu cele díse, ci cá se le completamu si se iluminamu unele laturi neatínse atunci.

a d'ou'a óra si pentru cea din urma, cá se nu-se mai instraineze si departe de olalta pana candu creatoriulu nu vá decretá totala desolbire a legaturiloru acestui pamentu, séu va pronuncia preste fii sei sententi'a esiliului generale din acésta lume.

Cristosu invétia omenimea, patimesce pentru salvarea ei, se supune la mórtea crucei, dar' cá D-dieu invie si se inaltia acolo, de unde a descensu, tramisu de parintele eternu. Elu si-implenesce misiunea. Apostolii, invetiaceii lui, se resfira in lume spre a latí predicandu invetiaturele salvatoriului. Totodata ei lasa si scrisu aceea ce au invetiatu dela fiulu omenescu. Posteritatea, cá se póta folosi si precepe scrierile loru, avea opu mai antaiu se studieze; scóle crestine lipsau, pagane séu nu erau, séu de erau nu corespundeau scopului, ce l'avea crestinismulu. Si unu crestinu, care voia se precépa scriptur'a, in anii cei de antaiu a fostu nevoitu se cerceteze scólele pagane, si dupace si-a castigatu scienti'a de lipsa, cautá se se desbrace de ideele ce le a conceputu la pagani; dar' cata greutate si neplacere nu va fi custatu acésta!

Crestinismulu avea se se latiesca si se se sustiena ne alteratu, ce fara de unu studiu basatu nu se potea cu sucesu, caci la colisiuni invetiaturele si convictiunile sinistre ale paganiloru avéu se se reinfranga, si se li se descopere falsitatea si infirmitatea temelieloru, ér' dogmele crestine se se chiarifice asiá, catu se nu incapá nece o indoiéla. — Deaici se vede usioru necesitatea unei instructiuni si educatiuni strinsu crestine-ecclesiastice.

Crestinismulu se latiesce, si pentru instruarea paganiloru crestiniti (catecumeni) in invetiaturele religiunei crestine s'au introdusu asiá numitele scóle catechetice. — In unele din acestea organizate dupa modelulu celoru imperatesci afara de scrierile apostoliloru si ale altoru ce se referiau la religiune, se proponéu si alte scientie, precumu encicopedi'a scientieloru de pre atunci: logic'a, retoric'a, fisic'a, metafisic'a, etic'a si astronomi'a. D'intre atari scoli cea mai renumita érá cea dela Alesandri'a.

Intru latirea invetiaturei si bunei educatiuni, apusulu totdeun'a a intrecutu orientulu.

In apusu scólele mai renumite erau cele de la Fulda si St. Gallen. Gregoriu celu mare introduse si ceva scientie ecclesiastice. Elu ordiná de studiu principale pentru preoti si monachi intrepretiarea bibliei, carea se facea in modu alegoricu.

Cu instructiunea si copiarea cartiloru folositoare

se ocupá cu de adinsulu ordulu Benedictiniloru fundatu de Benedictu de Nursia (520) pre Monte-cassino.

Chiar' in causulu migratiunei gintiloru, inca aflamu la unele popóre selbatice urme de ceva scientie. — Asiá aflamu tradusu testamentulu nou in limb'a gotica de Ulfila. — Aflamu ceva semne de scriere, asiá numitulú alfabetu runicu (*run-mysterium*) custatoriu din 16 litere*). Teodoricu si urmatorii lui erau aparatorii sciintieloru si ai artiloru.

Cu asiediarea si dispararea unoru popóre vagabunde, cu incetarea migratiunei, invetiamentulu apuca unu sboru mai mare. Scólele se imultiescu, prelunga scriptura se cetescu si clasicii latini si greci in unele locuri. Paisescu inainte scrietori precum Beda s. a. Regele Alfredu, unulu din cei mai invetiati pe timpulu seu, scrise, fundá scóle si sili pe tiereni se-si tramitia copiii la scóla unde invetiau ceva latinesce, a scrie, a cantá; si in scólele mai inalte se propunea si grecesce, ebreesce si arabesce.

(Vá urmá.)

Observatiuni privitoare la educatiunea casana.

Ca se-si crésca cineva copii, se-si aiba facutu planulu cresterii loru de mai nainte, se-lu urmeze cu cea mai mare staruire si se nu schimbe nimica dintr'ensulu, decatu dupa ce -si va fi luatú multu timpú sém'a. E lucru greu d'a hotari cineva, care sunt punturile d'a se pazi cu cea mai mare staruire si acele ce sunt priimitóre de órecare preface. Care este tatalu acela, séu mum'a aceea, care a aflatu mai dinainte, ori in carti, ori in svaturi, unu planu de crescere, demnu d'a fi urmatu din punctu iu punctu pana in fine?

Indata-ce planulu s'a hotaritu, o intielegere de-seversita intre tata si mama este temeiuulu cresterii. Tóte sunt zadarnice, daca macar odata s'au desonoratu unii pe altii de faci'a copiiloru loru. Contradicerile mosiloru copiiloru sunt asemene de temutu: iubirea loru pentru aceste fiintie mici, isvorasce numai din

*) Despre originea acestui alfabetu pana adi se disputa literatii. Unii dicu ca s'a nascutu cu multu inainte de Cristosu, altii dincontra ca numai dupa Cristosu. Mai multi stau pre lunga ipotes'a lui Fr. Schlegel (*Vorlesungen über alte und neue Literatur*) ca adica s'ar trage dela Feniciani. Loculu din Tacitu Germ. c. 19 „literarum secreta viri pariter ac feminae ignorant“ nu se intielege pentru acestu alfabetu, ci precumu se vede din nesulu in care se afla acestu locu, se intielegu nescé semne spre scopuri imorali. Asemenea nu se intielege aicea nece loculu din c. 3. „monumentaue et tumulos quosdam graecis literis inscriptos in confinio Germaniae Raetiaeque adhuc extare“.

slăbătuirea lor; nu îndrăznesc să se gândească la un viitoriu, de care ei nu o să se poată bucura și copiii sunt prea bagatori de samă la orice privesc asupra. Când este vorba de pedeapsă, ochiul celui pedritor al copilului vede numai decătu, dacă bunica-să înălțea din urmeri, dacă tatalu-său se amărește și steapanirea mamei, care va se-lă pedepsă, perde atunci multu din puterea sa. Tote cate privesc la creșterea copiilor trebuie să priimită de bune, cândă desbaterea se face de facia cu densi; asemenea bagari de samă s'ar face mai bine în lipsă lor. La urmăre din-contra copilulu numai ca să-o iă prea multu asuprasi, dar' mai apoi vrea și elu se-să dea pararea asupra legii ce trebuie se-lă guverneze, se se revolteze mai dinainte încontra acestei legi, în fine se preferă din parintii săi p'acela, ale carui pareri ar fi mai bune pentru densulu și prin urmăre se urăscă pe celalaltu. Asiu svatui p'o familia unită, în care se crește vr' unu copilu, se aiba dila hotarite, pentru a face desbatere asupra creșterii copiilor lor, asupra erorilor ce s'au facutu, asupra speranției ori temerii ce le casuina acei copii. După ce s'ă întielesu bine, se statorăscă unu planu, și apoi s'arate copilului și unulu și altulu o vointă nestramutată.

Moravurile însușite în etatea cea d'anteiu, însuciesc pe copilu în tōta viațea. Copilulu după ce apuca a crește, ajunge la unu punctu, cândă elu nu va mai fi acela, carele din causă slăbătuirei sale se supunea orbesce, fără a ști se se prefacă; acum începe și elu se judece și tatalu său mamă lor vor fi cei danteiu judecați de densulu. Censură lor o s'ajunga până la stramosii lor.

O mamă bună ce se însărcina cu cea d'anteiu creștere a copilului său, găsește plăcerea și are și datoria de a priveghiă prelungă înaintările dezvoltării trupului și asupra acelorale ale spiritului său.

„Mamele, dăce Ralen, nu se potă îndreptă dicendă ca n'au timpu ca au multe treburi; timpu au destulu. Grigea creșterii copiilor până în virstă de șase sau șapte ani, este tōta a lor, și face parte la acea steapanire casnică, ce prevedințea le-a dată mai cu deosebire lor. Dulcetiă lor cea firăscă, o autoritate dulce și neclintită, le pune în stare se învie pe copii lor. Cunoșcă multe mame demne de lauda, care au implinită acăstă datorie.

Nu mai până la etatea de șapte ani unu baiatu pōte fi guvernatu de mamă-să, apoi trebuie departatu; greutatea învătărilor, iutimea jocurilor, în fine

orice se cere pentru creșterea bărbatilor, spre a le întări inimă, atingu fără încetare slăbătuirea unei mame. Cu tōte aceste fructulu anilor celor d'antei nu este pierdutu; copilulu facenduse bărbatu, se întorče érasă lănga cea d'anteiu creșcătore a sa, în tōta viațea lui o se-i placă a cere svaturile ei, și, în mijloculu valurilor lumii, arată érasă cea d'anteiu umilită ascultandă pre mămă-să. Unu ochiu pretrunditor pōte lesne alege între băbați pe acela, ai carui anii cei d'antei de creștere fura incredințiată unei mame întiepte; o nobilitate deosebită, o aplecare d'ă ascultă de cuvintu, respectulu catra femeii — ilu caracterisă.

(Vă urmă.)

Multimă publică.

Dăce facerea de bine, — chiar de și numai pentru unu momentu asiă dicendă, influințea a supra celui pentru care s'ă facutu, — merita recunoșcere și grațitudine cu reverință împreunată crăta benefactoriu; cu catu mai tare și mai placutu pōte impresiună acea benefacere, care pentru unu tempu mai îndelungu, bă chiar și pentru tōta viațea are influințea asupra celui pentru care se face, cândă tōta fericirea lui cea temporană delă acea? Cu catu mai placutu pōte sesi aduca aminte acăstă de benefactoriulu său, și vedindă urmările ei cele partenitorie săi sbocotesca în pieptu necurmatu o anima recunoșcătoria și reverință profundă catra benefactoriu?

Deci de acăstu motivu simțindăme miscatu și eu, nu potă trece cu tăcerea, că se nu memorezu o benefacere, a carei aducere aminte nu arare ori face impresiune în pieptulu meu, și care decate ori mi vine înainte de atatea ori me provoacă că se numi uită datorințea ce me oblăga, a esprime, catu de puțină nescă cuvente multiamitoria, catra acei benefactori, cari nutriti de amărea dreptă creștinăscă și spiritulu național, — și cari bucuranduse ca au potutu face acea la ce-i provăca chiamarea unui Rău adeveratu, amatoriu de patriă și națione și doritoriu de înaintarea culturai naționali, catra aceia adeca cari nu s'au pregetatu, — cunoscundă-mi starea mea, în care ne curmată avem de a me luptă cu sōrtea nepartinitoria, cu sōrtea care esindămei de în urnă delă cele deantăni dila ale copilariei mele până astăzi încă me comitează că unu sociu ne despartitu, — nu s'au pregetatu dăcu, îndecursulu mai multor ani amă întinde mână de ajutoriu,

că asiá cu ajutoriulu prestatu de dinsii se potu impleni carier'a mea scolastica.

Acesti doi barbati Rni demni de stima si onóre, D. Mihaele si Petru Grama, cetatiani d'in Blasiu, indemnati de sentiulu celu nobile carei nutresce, — dupa ce au vediutu si ardorea mea ce me atragea la palatiulu museloru, nu mai decatu me cuprinsera sub aripele Dloru Sale, si intendiendumi mana de ajutoriu, chiaru in momentulu candu eram constrinsu prein impunerea sórtei celei negre a parasí acelu olimpu feritoriu; chiar' atunci candu eramu se valedicu cu dorere consociloru miei, se aflara acesti doi barbati stimati, cari impunendu necesitatei mi deschisera usi'a palatiului ce spre nespus'a mea dorere si a amatiloru parenti se inchisese pentru mine cu] pórtá de fieru. — In casele acestoru doi amatori de progresulu natiunale, nu fui eu celu de antaniu nece celu d'in urma, care se bucura de benefacerea Dloru Sale; ci multi teneri Rni, precum si in acestu anu, ajutati de Dloru au cercetatu gimnasiulu d'in Blasiu.

Deci dara, m. o. Domnule Redactoru, ve rogu se benevoiti aceste pucíne cuvente ale mele ale priimi in fói'a nostra scolastica, chiaru si atunci, candu modesti'a acelora binefacatori n'ar iértá acésta; cá asiá vedindulise faptele cele demne de lauda, se se sternésca si in altii zelulu si sentiulu ce nutresce pe acesti doi Rni. Dea Ddieu, cá pe di ce merge numerulu loru se fia totu mai mare". —

Éra pe Voi Dloru stimati si binefacatori, — esprimendume cu aceste pucíne cuvente, — carii nu doriti alta decatu se vedeti progresu dupa faptele cele bune ale Dloru Vóstre, — ve rogu, cá se binevoiti ale priimi, cá totu atatea semne de multiamita ferbinte; caci eu, multiamit'a cu care sum datoriu, n'o potu implini acum altufelu, ci se sciti si se fiti incredintiatu de plinu: ca este altu locu, unde faptele cele bune a le fiacarui sunt scrise cu litere nemoritore!

Apoi in anim'a mea Dloru chiaru si in ór'a d'in urma a vietiei mele cá o dulce suveniru va fi scrisu numele **Michaele si Petru Grama!**

Vien'a, in maiu 1861.

Joane Papiu,
teologu.

Sciri scolastice.

Sibiuu, 11. Iuniu n. Cu multele prefaceri si schimburi din timpulu mai din urma se asceptá o modificare a sistemii de invetiatura de pan'acum, ceea-ce inca n'a

urmatu de locu, desi putemu fi incredintiatu ca are se vina pe tóta intemplantu. Numai pela noi, din cause ne-esplicabile, grigea de invetiamentu este cea depe urma.

Tinerimea studiósá erá si este mai cu nerabdare cá toti a vedea, cam cum o se fia nóuele schimburi in asta privintia. Anume pela inceputulu anului scolasticu curinte dorea multu a scí, daca esamenele de maturitate pentru gimnasistii absolvatori si esamenele de statu pentru juristii cari gata, se vor mai depune si estu-timpu séu nu. Insele directiunile instituteloru respective s'a interesatu de acésta si unele facura pasii necesari pentru tragerea informatiuniloru. Resultatulu e, ca pana un'a-alta se voru depune si in estu-anu si unele si altele esamine. Altufelu tinerii juristi absoluti la aplicarea loru in posturi nu se mai prea intréba acum de esamenulu de statu, ci li se ceru numai absolutoriile. Verisimulu, ca in unele casuri si pela unele institute nu va fi conditiune ceruta nici depunerea esamenului de maturitate. E insa in totu casulu bine, daca tinerii nostri se vor silí ori si unde a implini acele formalitati pentru incungiurarea impedecariloru, pana la staverirea deplina a unei n'ue sisteme de invetiamentu.

Govasdi'a, 12. Iuniu n. Multu zelosulu nostru barbatu D. c. r. consiliariu scolare **Constantinu Ioanovicu** se alese in 10. Iuniu a. c. in Lugosiu de ablegatu. — Laud'a cea mai mare o merita totu capitululu diecesanu Lugosianu gr. cat., toti docentii de ambe confesiunile si fórté pucíni preoti gr. or. (partea cea mai mare din DD. preoti tieneau cu magiarii, iudeii etc.), carii s'au luptatu eroicesce pana ce 'si vediura dorinti'a implinita. — Speramu ca Mar. Sa, — cunoscendu fórté bine ran'a scóleloru nóstre romane, — in cointielegere cu ceialalti ablegati romani — se va nezui a o vindecá*). — Ingerulu Dlui fiei totdeuna de ajutoriu!

Pavelu Chinesu,
docinte com.

Din Marmati'a. Sub titulu „impregiurari din Marmati'a“ unu corespondinte alu „Gaz. Transilvaniei“ comunica „despre statulu scóleloru“ de acolo in Nr. 44 alu acelei foi, urmatórele:

„Nu dieci de ani, da cente au trecutu, de candu totu ómeni locuescu pe aicea, si baremu ca in privintia materiala, cá mare parte nobili au fostu scutiti de totu felulu de greutati publice —

*) Nu 'ncepe indoiéla, ca afara de alte cause natiunale, in deosebi scóla romaniloru a castigatu fórté multu prin acésta. Multiamita, in numele binelui comunu, la toti aceia, carii au staruitu a se alege acelu bravu barbatu alu nostru!

acele au ramas numai pium desiderium.— Ce e dreptu preotimea din respiteri au lucratu si indemnatu pe poporu, inse tóte ostenelele, tóte sfaturile si rogarile au devenitu desierte.— Pe nobili nime a fostu in stare de ai póte induplecá, iobaginea érasí sub scutul Domniloru pamentesci nepasatori, indiferinti si numai de pung'a s'a propria interesati a scapatu de astfelu de greutate. Zeu! credeti Domniloru, in Marmati'a pana la revolutiune abia s'a aflatu o scóla comunala la care regulatu se fia fostu intre-prinsa invetiatur'a. Apoi din atatia nemesi fórté bine prevediuti, la scólele gimnasiale, dóra au frecventatu atati prunci, cati aru fi potutu si debuitu se amble? Dómne feresce! si éta acést'a e caus'a fundamentala, ca precum se va aratá mai la vale — in 2 cercuri administrative primarie curatu romanesci pentru posturile oficiale nu s'au aflatu individi cu numerulu pofítu, ci s'au aplicatu altii de alta limba si relege. — Zeu! pentru unu poporu, de alt-minte asia bravu, in caracterulu seu geneticu asia nestramutabilu — e lucru rusinatoriu.

Destepative dara odata fratiloru romani din Marmati'a! si cautati in lumea larga, ce facu popórele Europei, ce face natiunea nóstra din Principate si din Ardélu; cu pasi gigantici propasiésicu acele luptanduse prin totu felulu de greutate, care la noi nu 'su asia de cerbiceose, — si dupa ce de sub sistemulu derimatu de au ramas nescari urme bune, lucruri bine asiediate — au ramas scólele acuma cu pucina exceptiune in tóte comunele redicate si invetiatur'a inceputa. — Tramiteti dara pruncii vostri la scólele de voi redicate, de voi sustinende, la invetiatori de voi fara osebire de toti platindi, — apoi dupa aceea la scólele mai inalte. Roguve pe totu ce e santu si binecventatu, faceti acést'a, ca credetime, fericirea unui poporu, a unei natiuni, nu sta in lad'a plina de bani, in drepturi frumóse dara reu folosite, — ci in crescere buna, bine nimerita, morala si religiósá, in desvoltatele facultati spirituale si intielesuale. — Aceste numai potu se aduca unei natiuni onóre, medilóce, asupra altora mare inriurintia si preponderantia. Aceste iusuriri sunt conducatoriulu catra limanulu mantuirei, mantuitoriulu din negur'a gresialeloru, din intunerecu la lumin'a cea adevérata; — aceste sunt paladiulu si scutul de catra jugulu apasatoriu si jefuitoriu de drepturi firesci si personale, ce amenintia pe romanulu necultu. — De numi dati crediementu, — éta unu esemplu:

In Marmati'a abia se afla 4—5 mii de reformati, dara intre densii avendu institute de crescere si fundatiuni — se afla mai multí ómeni cultivati, decatu intre 160,000 mii romani si ruteni, — prin care calitate, éta poteti vedé fratiloru, ca o mana de ómeni domnesce asupra tuturoru. Asia face invetiatur'a! — Innegabilu e, ca si noi romanii avem acuma scóle, dara pucini invetiatori buni. — Institutulu preparandialu dela Naseudu — la care din Marmati'a, cu scirea mea numai unulu individu se afla, — pana adi nu a fostu in stare, din cauza, ca nu de multu s'a intemeiatu — de a ne dá si nóua dascalu apti. — De acést'a neaparata trebuintia si delasata crescere a tinerimei patrunsu fiindu supremulu comite M. Dn. Iosifu Manu si voindu a o devinge — cu ocaziunea instalatiunei sale, da pe mas'a comitetulu comitatense in scrisu unu proiectu de sene formatu in privinti'a fundarei si redicarei unui institutu preparandialu romanu insocitu cu alunnatu intraneu aicea in cetatea Sigethului — castigandu cu acestu energiosu pasu unu monumentu eternu si suveniru

dulce. — Care proiectu, dupa ce insusi elu subscrise o mie fi. v. a. — nu numai fú cu cea mai caldurósa partinire imbraciosiatu, ci acolo in pripa la col'a de subscriere prin D. Joanu Iurca, jude primariu se adaose alta mie fi. v. a., prin altii sute dupa sute, si fia insemnatu si spre laud'a magiariloru, ca insusi si ei frumóse sume au oferitu. Ce e mai multu, comitetulu luandu in deaprópe consideratiune acea impregiurare, ca unu atare institutu fara de unu insemnatu capitalu nu se va sustiené, despre partea s'a oferédia 15 mii fi. v. a. pe totu poporulu marmatianu fara osebirea nationalitatiloru si relegii a proportiune impartiande si in scurtu stringunde.

Acuma dara capitalulu prin subscrierile de buna voie si sum'a repartienda suie la 22 de mii fi. v. a., din di ce merge inadinsu cresce. Cea mai urgente lipsa se vede in sa a fi castigarea unui fondu scopulu corespundietoriu; dara dupa ce apropiatare a aceluia din atinsulu capitalu aru obsorbe o buna sumulitia — preotimea si secularii romani pentru donarea si resignarea unui fondu fiscalecu care se afla in locul celu mai aptu in piati'a Sigethului, cu unu umilitu recursu s'a intorsu la parintiésca si inclinabil'a anima a pré bunulu nostru imperatu, carele pe terimulu crescerei pentru de a inaintá cultur'a si promové binele poporulu romanu si a castigatu suveniru nesterse. — Care va fi rezultatulu viitorimea va veda.— De altminte programulu infintientulu institutu prin protopopii Marmatiei acuma se intocmesce.

N'amu alta dorintia dara in privinti'a acést'a, numai cá sacrificiele jertfitoriloru se produca doritulu efectu si acele se asemene graantiulu de mustearu si apere Ddieu, 'cá nu cumva in ultim'a analise cu retinere mentala se latiteze o tehnica de a promové pe sub mana, pe nesimtite magiarisarea romaniloru prin elu. Hei Domniloru! bine mi aducu aminte de principiale, proiectele si tendintiele cele fatale a le lui Veselényi, carele cu inst. de copii mici „kised ododák“ tientí la perirea romaniloru din Ardélu, — pentru acea n'a fi de prisosu a face atentii pe respectivii conducatori ai poporulu, cá cu ochi neadormiti se staruésca asupra intereseloru natiunale, si dela corpulu celu sanetosu de timpuriu se departeze totu cei póte fi spre langedime si totala stricatiune.“

Materiale de instructiune.

Istori'a romana natiunala.

(Urmare.)

C a p u l u II.

(1215—1352.)

DELA RADU NEGRU, PANA LA DRAGOSIU VODA.

§. 15. Bela IV. si Stefanu V. 1235—1272.

Papa, Grigoriu IX. scrise catra Bela, cá se aduca pe romani a se supune bisericiei Romei, si se li dee unu episcopu catolicu, carele se fia vicariu episcopulu Cumaniloru. Romanii in Romani'a erá atunci de dóue confesiune, latini se dicea „cumani“, resaritenii greci.

Papa scrie în 1238 către acestu rege ca se pornéscă cu o espeditiune cruciată în contra lui Ion a lui Asanu, regelui romanu din Bulgari'a, deoarece nu se tiene de Rom'a, si din causă acéstă imputernicesce pe Bela că se cuprinda tier'a acelu'a. Deorece Anna, sor'a lui Bela eră maritata după Asanu, si avea erede, Bela 'i respunde, ca că si cumnatu nu va cuprinde Bulgari'a. — (Vedi §. 36. —)

Între aceste tatarii intrara (1236) în Transilvani'a sub Cadanu pela Rodn'a, si au facutu uciderile si pradările cele mai grosave ce le pomenesce istori'a. — Trei ani facura asemenea si în Ungari'a. —

Bela a iertatu (1239) că se vina 40,000 de cumani (romani) din Moldavia în tier'a predata, sub conducerea lui Cutenu si se asiediaza între Tisa si Dunare, si unii pela Crisiu. Bela renturnandu din Dalmati'a, dà Ioanitoru (calar. ierusalimitani) prejurulu Severinului — (peste care nu domnia) — afara de ducatul Linoiu, si Cumania (Romania) dincolo de Oltu, afara de ducatul lui Senescu, în semn de recunoscinti'a. Desi Bela a datu diplom'a, calarii nu devenira în posesiunea acestui pamentu romanescu, pe carele atunci figură numai romani.

Stefanu V. (1270), fiulu lui Bela eră voivodu în Transilvani'a, si cu romani purtă resboiu asupra regelui; era după ce se impacă cu tatalu seu a remuneratu pe romani pentru ajutoriulu ce-lu dedura. — Stefanu batù pe bulgarii, carii incursera pana la Rab, si 'si atribui titlu de regele Bulgari'e, desi pe timpulu acéstă eră Ion III. unu rege romanu în Bulgari'a. — Elisabeta muierea lui Stefanu V. a fostu romana, fétă lui Cutenu. —

§. 16. Ladislau Cumanulu si Andreiu III. 1272—1301.

Linoiu ducele romanu din Daci'a australa, a redicatu resboiu în contra unguriloru la Severinu si cuprinse cetatea. Ladislau tramite pe Georgiu Simonu, carele invinge si ucide pe Linoiu, si pe fratele seu Barbatu 'lu aduce prinsu. — Sasii revoltara, si ucisera multi canonici în Alba Juli'a si arsera biseric'a cea mare. Cumanii adusi nemultieminduse cu tractarea unguriloru, pléca în Moldavi'a, insa regele 'i bate la Clusiu. Dormanu domnulu Daciei orientale

ataca pe unguri si prinde multi baroni. Cumanii se retragu si mai tardiu vinu cu tatarii pana la Pest'a. — Ladislau a petrecutu cu romancele o viétia libidinósa, pentruce fù admoniatu de papa. În 1284 venira multi romani din Traci'a, si se asiediaza în Maramuresiu, si în Ardélu pela Oltu si Fagarasiu si acéstă asiediaze se-dice „noua plantatiune.“ — Cumanii urindu-lu, 'l'au ucisu în 1290. —

Andreiu III. în 1291 a datu o diploma unui romanu anume Ugrinu, carele eră Domnu peste Fagarasiu si Sambat'a în Ardélu. Regele tiene o adunare în Alba Julia pentru causele tier'e, cu nobilii, romani, secuii si sasii si în acéstă adunare recapeta Ugrinu că si magistru Fagarasiulu si Oltulu, cu tóte veniturile, care fura pe nenedreptate luate dela elu; insa pe viitoriu remanu si pentru mostenitorii lui. În 1296 regele reda si romanului Ion Nicola din Calata, Osiorheiulu, ce fù cu nedreptate luat dela elu prin voda Rorandu. —

Aristocratii magiari eră impartiti în mai multe partide, că se puna pe altulu de rege, pentru acéstă Andreiu avù lupte cu mai multi rivali si anume cu Albertu, ducele austriacu, — Carolu Martelu, si Carolu Robertu. — Regele a muritu séu de necasu, séu inveninatu, si prin mórtea lui s'a stinsu vit'a magiara a lui Arpadu pe tronulu Ungari'e în 1301, — si în locul ei se redicara mai multe dinastii straine.

(Vă urmă.)

Înlesniri pentru calcululu mintealu (Kopfrechnung).

(Capetu.)

8. Cati cruceri o bucata, atati 3-dieceri întregulu, care sta din 30 bucati. D. e. Cu catu se va vinde o bucata de panza (de 30 de coti), daca cotulu costa 40 cr.?

Resolv. Cotulu 40 cruceri, — prin urmare luamu de 40 de ori 3 dieceri = 120 dieceri = 12 fiorini.

9. Cati cruceri o bucata, atate jumatati de fiorinu 50 de bucati. D. e. Unu pundu dintr'o marfa costa 28 cr., catu vá costă $\frac{1}{2}$ centiariu (50 ř)?

Resolv. Fiindu pundulu cu 28 de cruceri, după regulă noastră, spre a află catu vor costă 50 ř , avemu

se socolimu pe catulu din urma totu atate jumetati de fiorini, adica 28, care facu 14 fiorini.

10. Cati cruceri o bucata, atate $\frac{3}{4}$ de fiorinu (75 cr.) intregulu de 75 bucati. D. e. Din o anumita marfa costa pundulu 48 cr., cu catu vine $\frac{3}{4}$ de centinariu din aceeași marfa?

Resolv. Costandu pundulu 48 cr., $\frac{3}{4}$ de centinariu va trebui a costá de 48 de ori cate trei patrare de fiorinu, adica 36 f.

11. Cati cruceri o bucata, atati fiorini intregulu de 100 bucati. D. e. Unu $\frac{1}{2}$ de zaharu costa 38 cruceri, cu catu se vinde centinariulu? (Resolvarea usióra.)

12. Cati fiorini centinariulu, atati cruceri pundulu.

13. Cati fiorini interese (procente = %) dela 100 f. capitalu pe anu, atati cruceri interese dela totu fiorinulu pe anu. D. e. Daca cineva a elocatu 78 f. cu 5% pe anu, catu interesu ve capetá elu pe anu dupa acestu capitalu?

Resolv. Daca 100 f. capitulu dau pe anu 5 f. interese, adica 500 cr., atunci pe totu fiorinulu capitalu vinu 5 cruceri, prin urmare pe 78 f. 78×5 er. séu 78 cinceri facu 3 f. si (18 cinceri) 90 cr.

Varietati.

* Londonulu numera aprópe la 3 milióne locuitori (2,800,000), carii locuescu in 300,000 case. Procesele loru cele mici le incurca si le descurca 6000 de domni din statulu avocatoru, éra pentru mantuirea loru sufletésca grigescu 930 preoti in 429 biserici si 423 alte case mici de rugatiune. Dintre biserici 121 sunt a „independintiloru“, 100 a baptistiloru, 77 a Wesleyaniloru, 29 a catoliciloru, 10 a calvinistiloru, 10 a presbiterianiloru, 10 a evreiloru, éra celelalte biserici se tienu de mai multe alte secte deosebite. Candu cui-va i se face sete in Londonu, 4000 de ospeluri si 1000 de cárciame i stau deschise in totu timpulu; éra daca flamendiesce, afla acolo 2500 panerii, 1700 macelari, 2600 specerii, 1260 cafenele si 1500 de vendietori de lapte. Intemplandui-se cuiva din nenorocire a-i se strică stomaculu, 2400 medici inregistrati, si cati alti neinregistrati, i stau spre dispositiune cum si 500 societati de ingropatori spre a se strapune — la o stare mai fericita. Pentru invesmentarea si infrumsetiarea omului din-afara ingrigescu 3000 ciobotari (cismasi), 2950 croitori si 1560 negutietori de moda (modisti).

Pentru inaintarea educatiunei spirituale a omului se afla in fiantia 1500 de scóle.

* Cartile si novelele atata s'a inmultitu in statele unite ale Americi nordice, incatu de multe ori domnesce lipsa mare de hartia. Siepte-sute de fabrici cu 2000 masíne sunt ocupate di si nópte. Aceste mori séu fabrici produsera in anulu 1859 3 milióne centinare de hartia in pretiu de 67 milióne fior. Spre acésta se intrebuiira 340 milióne pundi de trentie

Insciintiare de prenumeratiune

la

AMICULU SCÓLEI

pe semestrulu II. 1861.

Cu finea lui Juniu a. c. se incheia primulu semestru alu acestui anu si cu acelasu va incetá d'a se mai tramite fói'a nóstra aceluor dintre OO. abonanti, carii nu-si voru prenoi abonamentulu si pe semestrulu alu doilea.

Deci rugamu de timpuriu pe voitorii d'a tienea fói'a nóstra, se binevoiésca a grabi cu tramiterea pretiului ei, cá asiá inca mai nainte de finea semestrului se ne putem orientá, si se incungiuramu neplacerile provinte in semestrulu I, nu din vin'a nóstra, remanendu multi dintre DD. abonanti, din caus'a intardierii cu prenumeratiunea, fara de esemplarele dela inceputu.

Stamu la punctu de transitiune cu tóte, si asiá si cu scól'a si nici candu n'a fostu mai mare trebuintia de activitate energica in campulu invetiamentului, cá astadi, candu cultur'a unica n'umai ne mai póte asigurá viitorulu nationalu in tóte privintiele si apará de recadere in abisulu ticalosiei secliloru trecuti. Sustinerea si caldurós'a spriginire a organulu scóleloru romane insa este de neaperala trebuintia pentru inaintarea catra acelu scopu maretu, din care cauza si credemu, ca aceea nu va lipsi, ci va mai cresce. Necesitatea sustinerii fóiiei de specialitatea pedagogica, concursulu de pan' acum si apromisiunile zelosiloru nostri barbati, ne dau depliná incredintiare despre acésta.

Din partea redactiunei inca se va face totu ce-i sta in putintia si ce atienta la ajungerea cunoscutei tendintie a acestei fóiie, desí intr' adeveru aceea totu mai are a se luptá cu mari greutati. Totulu insa ce se póte dori dela ea si in viitoriu aterna, dela spriginirea ce i se va dá din partea on. publicu.

Pretiulu abonamentulu pe alu doilea semestru a. c. este totu celu micu de pan'acum 2 f. v. a.

Redactiunea.

Redactoru responsabilu
V. Romanu.

PROPRIETATEA
redactorului si a provedietorului.

Provedietur'a si tipariulu
lui **S. Filtsch.**